

På embeds vegne. Kilder til dansk forvaltningshistorie 1750-1920. Red. ERIK NØRR og KARL PEDER PEDERSEN. Selskabet til Udgivelse af Kilder til Dansk Historie. Udgivet som Studie 9 i serien Stat – Forvaltning – Samfund. 463 s. ill. Kr. 225 indtil 1/4 1999. Derefter kr. 275

På sit årsmøde 1991 besluttede Kildeskriftselskabet at forsøge mere selektive udgivelser, der kunne fungere som en form for nøgle til benyttelse af kildegrupper, der eksisterede i så store mængder, at en komplet eller udtømmende udgivelse ikke kan komme på tale. Den foreliggende publikation udspringer af det forvaltningshistoriske projekt Stat – Forvaltning – Samfund, hvoraf følger, at de valgte kildegrupper er knyttet til dette projekt og dets deltageres forskningsområder og -interesser. Ialt er medtaget 103 kildetyper, som repræsenterer administrative kilder fra central-, regional- og lokaladministration. Margit Mogensen gennemgår centraladministrationen generelt samt folketællinger, Karl-Erik Frandsen Jordebøger og matrikler, Karl Peder Pedersen Amtsforvaltningen, Claus Rafner skatteforvaltningen, Ole Degn først toldforvaltningen og siden kirkeforvaltningen, Grethe Ilsøe rets-, politi- og fængselsforvaltningen, Erik Nørr skoleforvaltningen, Inge Bundsgaard og Erik Nørr fattigvæsenet og socialforvaltningen, Jørgen Mikkelsen sundhedsforvaltningen. Store og vigtige områder er udeladt, bl.a. den militære administration, udenrigstjenesten og Kommercekollegiet, hvilket vel både skyldes afhængigheden af det forvaltningshistoriske projekts emner og så et ønske om at vælge de kilder, hvor administrationen har direkte forbindelse til borgeren. Et stramt skema er fulgt konsekvent hele bogen igennem: kort præsentation af kildetypen, transskription af et eksempel, kommentarer til eksemplet med f.eks. forklaringer af specielle ord og vendinger, henvisninger til lovgrundlaget i form af forordninger, love, reskripter og bekendtgørelser, forslag til anvendelsesmuligheder, og sluttelig oplysning om hvor kildetypen findes. Desuden er der til hver kildegruppe kortfattede litteraturhenvisninger. Man fornemmer, at forfatterne har udvalgt eksempler, som er typiske og alligevel rummer en historie eller eksotisk kryderi. Hvad siger man til »Søe Cadet Schwartz, hvis Fader paa hans Døds Seng har aabenbaret at være af gammel Preussisk adelig Familie.« og som nu med held ansøger om at blive naturaliseret som dansk adel. Der gemmer sig mange gode historier her.

Lad det være sagt med det samme, at dette er en rigtig nyttig, særdeles kompetent gennemført og meget inspirerende bog, som ydermere sælges til rimelig pris. Jeg har selv læst den med stor fornøjelse og nytte, og både amatører og professionelle, der beskæftiger sig med arkivstudier i denne periode af Danmarks historie, kan benytte værket med fordel. En helt speciel målgruppe er den studerende på sidste del i jagt på et specialeemne, som her vil kunne findes til overflod. Anbefales varmt.

Dan H. Andersen

EMANUELA BARELLAI: En dansk diplomat i Italien i 1800-tallet. Herman Schubart og Elise Wieling. Udgiverselskabet for Historisk Samfund for Fyns Stift, Odense 1998. I kommission hos Odense Universitetsforlag. 80 s., ill., kr. 118.

Baron Herman Schubart (1756-1832) var oprindelig officer, mens hans senere diplomatiske karriere førte ham til Dresden, Haag – hvor han blev gift med Jacoba Elisabeth Wieling – Madrid, og fra 1802 som gesandt til Napoli, året efter

med stillingsbetegnelsen »General intendant for de danske handelsanliggender i italienske havne, for Levanten og de Joniske øer«. En vurdering af hans indsats for det merkantile i de sidste år af den florissante tid er dog ikke det egentlige emne for denne biografiske skitse, der er centreret om Schubarts mange forbindelser med kunstnere og videnskabsmænd, der belyses med udgangspunkt i hans franske selvbiografi og breve i hans privatarkiv.

Ægteparret Schubart tog fra 1803 ophold i en villa i Montenero nær Livorno, hvor mange nød godt af stor gæstfrihed indtil baronessens død i 1814. Danske kunstnere som Bertel Thorvaldsen, C.W. Eckersberg og J.L. Lund hørte til dem, der direkte eller indirekte fik støtte, mens arkæologen P.O. Brøndsted var blandt de hyppigste gæster på Montenero – mange flere kunne nævnes. I 1819 fik Schubart sin afsked som handelsintendant, tiderne var ikke, hvad de havde været, men han gjorde i de følgende par år tjeneste som rejseselsager for tronfølgeren, Christian Frederik og dennes gemalinde under deres ophold i Italien og Frankrig. Derefter vendte den kosmopolitiske fynbo tilbage til sit udgangspunkt og levede den sidste halve snes år af sit liv på Sollerupgård nær Brahetrolleborg – søsteren Charlotte (1757-1831) var gift med Ernst Schimmelmann og søsteren Sybille (1753-1828) med J.L. Reventlow, så der var familierelationer i det fynske.

Forfatteren beklager i forordet nutidens ringe kendskab til Herman Schubart. Hertil må dog siges, at det er svært at undgå at støde på netop Schubart, hvis man på nogen måde interesserer sig for fremtrædende danske kunstnere og videnskabsmænd i begyndelsen af det 19. århundrede. Det vil fremgå af det første, det bedste navneregister. Men, at der ikke foreligger nogen stor, samlet biografi over den gavmilde baron, er korrekt. Denne lille bog med en del hidtil ukendt billedmateriale er naturligvis et skridt på vejen.

Anders Monrad Møller

VILHELM HOLST: Felttogene 1848, 1849 og 1850. Med et forord af Ebbe Kløvedal Reich. Strandbergs Forlag 1998, 228 s., ill., kr. 240.

Der er tale om en genudgivelse i anledning af et rundt år af skuespilleren Vilhelm Holsts i sin tid meget udbredte beretning om treårskrigen. Gengivelsen af det oprindelige titelblad fra 1852 fortæller, at den oprindelige typografi naturligvis var af en art, der nu ville skræmme mange potentielle læsere langt væk. Så den er moderniseret, men lykkeligvis er bogens originale ortografi bibeholdt, ligesom de mange træsnit – portrætter, situationer etc. er nydeligt gengivet.

Ved læsningen kan man meget vel få sine fordomme lidt forstyrret, eftersom Holst trods sin klart markerede nationale holdning fortæller forbavsende nøgternt og detaljeret om begivenhedernes gang. Kan hændes, at det hænger sammen med, at han selv deltog hele vejen igennem som frivillig og må have set mange »brave«, »kække« og »tapre« sætte livet til. Man kan derfor tilslutte sig Ebbe Kløvedal Reichs vurdering, at »Holst leverede en grundig, hæderlig og livligt fortalt historie« – men måske også af og til lidt vel grundigt og indforstået.

For mens Ebbe Kløvedal Reich i sit forord giver en udmærket introduktion ikke mindst til forfatterens person – Vilhelm Holst havde i en årrække været Det kongelige Teaters tiljublede førsteelsker – og mens man gerne finder sig i samme forords lidt unødvendige afsluttende hentydninger til aktuelt europæisk samarbejde, så svigter udgivelsen alligevel på et par punkter nutidens læser.

I 1852 har begivenhederne været så tæt på, at Holst kunne slippe afsted med